

Motion till riksdagen

1989/90:A809

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Kvinnor, makt och ekonomi

Förtvivla inte systrar, fast vägen verkar lång,
vi kommer dit vi ämnar oss, ifall vi inte vänder om.
Om det är ett berg till eller tio, vad spelar det för roll,
för huvudsaken är ju att vi går åt samma håll,.....
...för halva mänskligheten, kommer aldrig att bli fri,
så länge som den andra halvan hålls i slaveri.”
Mikael Wiehe

Kvinnor är underordnade män. Kvinnors makt och inflytande är beroende av männens vilja att dela med sig. Fortfarande är det så i Sverige 1990.

Statistik om fördelning av resurser mellan kvinnor och män visar mäns systematiska fördelar i förhållande till kvinnor. Det gäller t ex lön, arbetstid, positioner i näringslivet, politik, organisationer, mm.

Den officiella uppfattningen är att dessa förhållanden är oacceptabla och oönskade, men så lång de inte kopplas ihop med en bakomliggande manlig maktstruktur, som i sin förlängning leder fram till dessa systematiska snedfördelningar, kommer de att bestå.

Genom att synliggöra förtryckets två ansikten – det klassbundna och det patriarkala – vill vpk ändra maktförhållandena i samhället, så att kvinnors lika värde garanteras. Det kan bara ske genom att kvinnorna själva (och männen), blir medvetna om och upplever förtrycket.

Historik

Kvinnans underordnade ställning har funnits länge. Ett exempel på kvinnans lägre värde är den vida större betydelse civilståndet har haft för kvinnans rättsliga status än för mannens. Det tog ända från 1858 till 1920/21 innan kvinnor uppnådde samma myndighetsstatus som män.

Före 1858 var alla kvinnor utom änkor omyndiga. Att änkor var undantagna berodde på att de hade försörjningsplikt. Den reform som genomfördes innebar att ogifta kvinnor fick samma status som änkorna, dvs de blev myndiga. Orsaken var att industrialismens intåg hade skapat en ny arbetsmarknad som erbjöd alternativ till den tidigare hushållsanställningen. Som arbeterskor inom industrin måste kvinnorna kunna byta anställning, ingå avtal, skaffa egna bostäder mm, utan att först få tillstånd från en förmyndare.

För att förstå hur det var politiskt möjligt att genomföra denna uppdelning av kvinnor i olika kategorier måste man se myndighetsreformen i ett köns-

maktperspektiv. Myndigheten för de ogifta kvinnorna var en eftergift för ekonomiska och sociala förhållanden och den var framför allt anpassad till arbetsköparnas behov av rörlig och billig arbetskraft. De ogifta kvinnorna kunde smidigt inlemmas i marknadsekonomin. De gifta kvinnorna däremot skulle inse att deras arbetskraft tillhörde mannen. Och när det moderna Sverige började byggas, var kvinnorna utestängda från alla ansvariga poster.

Utbildning

Skolan och utbildningen är ett område där den manliga maktstrukturen slår igenom och där man tydligt kan se att kunskap är makt.

När det svenska skolsystemet byggdes upp från mitten av 1800-talet utgick man från tre separata skolsystem. Det var den kommunala folkskolan, de högre allmänna läroverken – där bara pojkar fick gå –, och de privata flickskolorna. Den kommunala folkskolan var inte en bottenskola för högre utbildning, vilket var ett effektivt hinder för fattiga barn och speciellt för flickor, att få ta del av högre utbildning.

Detta parallellskolesystem som bestod av fristående delar, byggde på föreställningen att varje elev föddes in i en samhällsklass, som han eller hon sedan skulle tillhöra och med klart definierade arbetsuppgifter.

Uppbyggnaden av det svenska skolsystemet har satt spår ända in i våra dagar. Fortfarande väljer flickor bland färre utbildningar och finns i färre yrken.

Införandet av den allmänna folkskolan var naturligtvis ett stort framsteg och en nödvändig förutsättning för en höjd levnadsstandard och för utvecklingen mot demokrati. Men skolreformerna kom också att förändra de traditionella erfarenhetskunskapernas betydelse i jämförelse med bokenkunskaper och detta skulle påverka kvinnorna mer än männen. Snart blev den teoretiska skolningen den enda som hade något värde på marknaden, medan muntlig och praktisk inläring förvisades till hemmen och kvinnornas värld.

För att förändra kvinnors möjligheter att kompensera sig för de historiskt betingade begränsningarna i studie- och yrkesval, vill vi bl.a. införa studielön. En sådan reform skulle gynna kvinnors möjligheter till studier och vidareutbildning.

En ökad satsning på forskning om och av kvinnor är också nödvändig. Viktiga områden som behöver studeras är

- Makt och inflytande: den vertikala strukturens utseende. Fler kvinnor har högre befattningar i t.ex. Frankrike och England än i Sverige, fast vi har arbetat mer målmedvetet här för att öka jämställdheten.
- Pensionssystemets konsekvenser för kvinnor. Kvinnors andel av pensionstillgångarna.
- Den fackliga och politiska beslutsprocessen och dess konsekvenser för kvinnor.
- Kvinnomisshandel och det sexualiserade valdet.

Familjen

Den sektor där kvinnan har den största möjligheten att leva jämlikt är inom familjen. Men även där är kvinnans makt begränsad och hennes olika val-

möjligheter styrs av beslut i församlingar där hon inte har makt eller inflytande. Så är till exempel valet att lönearbete beroende dels av barnomsorgens utbyggnad och av tillgången på arbetstillfällen. Just nu har vi en högkonjunktur och det är förhållandevis lätt att få ett lönearbete, men så fort högkonjunkturen övergår i sin motsats – lågkonjunkturen – så är kvinnorna den grupp som först drabbas.

Det är också svårt för kvinnor att välja arbetstidens omfattning; heltid eller deltid. Det är oftast män som beslutar om detta. Genom att svenska kvinnor har ökat sitt förvärvsarbete har deras beroende av enskilda män minskat, medan beroendet av beslut i fackliga och politiska församlingar ökat.

För att bryta ojämlikheten mellan män och kvinnor inom familjen vill vpk kvotera föräldraförsäkringen och införa lagstadgad rätt till barnomsorg.

Våldet mot kvinnor

Våldet mot kvinnor är det tydligaste uttrycket för kvinnors underordning i samhället. Det mesta våldet sker dessutom inom hemmens väggar. Det sexualiserade våldet har fått ökad uppmärksamhet liksom andra former av förtryck, såsom psykisk misshandel, våldtäkt, incest och andra sexuella övergrepp. Kvinnojourerna har utgjort räddningen för många kvinnor, men deras arbete värderas inte efter förtjänst.

Vpk har i flera motioner krävt åtgärder mot våldet och hjälp åt både brottsoffren och förövarna. Ökat stöd till kvinnojourerna och ändringar i brottsbalken är andra krav som rests för att minska våldet mot kvinnor och förändra samhällets syn på våldets orsaker.

Arbetslivet

Både i ett nationellt perspektiv och i ett historiskt kan man konstatera att arbetsmarknaden i Sverige är starkt könsdelad. Det finns både en horisontell och en vertikal uppdelning. Den horisontella uppdelningen visar sig i att mer än hälften av de förvärvsarbetande kvinnorna finns inom den offentliga sektorn medan mer än tre fjärdedelar av männen finns inom den privata. Den vertikala uppdelningen visar sig i kvinnors brist på makt och inflytande på arbetsmarknaden.

Det är oftast män som har de maktpositioner som bestämmer kvinnornas förutsättningar att välja lösningar utifrån egna behov, t. ex. arbetstid, arbetsorganisation.

Kvinnor har de tyngsta jobben och de lägsta lönerna. Kvinnor står längst ner på klasstrappan. Kvinnor arbetar mest, men en stor del av arbetet är oavlönat. Kvinnor finns i arbetsledande befattningar i arbetslivet, men de har inte samma status som de arbetsledande befattningar som män har. Kvinnors sätt att organisera arbetet inom vård och omsorg har, där det prövats, visat sig fungera väl så bra som den manligt beslutade arbetsorganisationen, men den har ändå inte införts.

Och trots att arbetsmarknaden är så könsuppdelad, så är det en manlig maktstruktur som styr kvinnors arbeten även på de kvinnodominerade arbetena. Det är alltid den manliga synen som är norm, och som kvinnorna förväntas anpassa sig till.

Ett exempel på detta är den diskussion om arbetstidsförkortning som förs. Om man frågar kvinnor, så anser de att en daglig arbetstidsförkortning till sex timmar med bibehållen lön är de viktigaste reformen. Men diskussionen handlar mer om extra semestervecka, arbetstidsbank mm, d.v.s. arbetstidsfrågan sker på männens villkor.

Maktlösheten har gett lägre löner

Kvinnor utsätts för kollektiv lönediskriminering. Enligt en undersökning gjord vid Umeå Universitet "Könsdiskriminering på arbetsmarknaden", skiljer det upp till 40 % i lönekuverten till männens fördel inom administrativa yrken. Skillnaden kan inte bortförklaras av att män och kvinnor arbetar inom olika sektorer. Jämförelsen gäller anställda med lika kvalifikationer, yrkes- och näringstillhörighet.

Kvinnor missgynnas av pensionssystemet

Det nuvarande pensionssystemet skapades av och för män i en tid när kvinnorna inte lönearbetade på samma sätt som idag. Så slår t.ex. kravet på trettio pensionsår för full ATP-pension direkt mot kvinnorna. Kvinnor har lägre löner och arbetar ofta deltid vilket ger lägre pensioner.

Vpk:s krav för en jämlik arbetsmarknad är:

- att inleda genomförandet av sex timmars arbetsdag, med full lönekom-pensation för låg- och mellanlönegrupperna,
- att uppvärdera kvinnoyrken och att ge kvinnor makt på sina arbetsplatser att införa en arbetsorganisation som passar dem,
- att förändra pensionssystemet så att kvinnor inte missgynnas.

Samhällsplanering

Samhällsplaneringen är gjord av och för män. En gigantisk satsning på att utveckla privatbilismen, med en medföljande eftersläpning på kollektivtrafiken. Studier visar att det är män som kör bil och kvinnor som åker kollektivt.

På motsvarande sätt kan man se hur bostadsplanering och annan samhällsplanering också utgår från att det är mannen som är normen, även om det är kvinnor som till största delen är de som lever i de olika områdena och använder sig av den service som finns.

Vpk kräver ökad satsning på kollektivtrafiken på bekostnad av privatbilismen.

Hälften kvinnor i alla beslutande församlingar är en annan förutsättning för att de politiska besluten inte alltid ska utgå från en manlig föreställningsvärld.

Ekonomisk makt

Kvinnor har praktiskt taget ingen ekonomisk makt om man jämför med den ekonomiska makt som män har. Män, inte kvinnor, har makt och inflytande i näringslivet.

I 14 av Sveriges 24 högst värderade börsföretag finns inte någon kvinna representerad i styrelsearbetet.

Vpk vill bryta den marknadsekonomiska utvecklingen mot allt större koncentrationer av kapital, och den transnationalisering som sker, vilken för med sig mindre insyn, och osynlig maktutövning.

Skatteomläggningen

Den skatteomläggning som håller på att genomföras i det svenska samhället är ytterligare en omfördelning till kvinnornas nackdel. Den ekonomiska utveckling som skett under hela 1980-talet har inneburit en gigantisk omfördelning av pengar i samhället. Och trots att kvinnorna är den grupp som, genom att öka sin arbetstid, har sett till att hushållen har klarat att behålla välståndet på 80-talet, drabbas de ändå mest av skatteomläggningen eftersom lönerna är så låga. De flesta kvinnorna arbetar deltid och är lågavlönade. Deltidsarbetet är dels självvalt, som en konsekvens av huvudansvaret för barn och hem, tunga arbeten och dåliga arbetsmiljöer, och dels som ett resultat av bristen på heltidstjänster.

Skatteomläggningen har innehållit en förhoppning om att kvinnor skulle utöka sin arbetstid för att förbättra sin ekonomi, men man har inte tagit med i beräkningen att kvinnors val av deltid är ett resultat av den underordnade ställningen. Det är inte kvinnor som avgör förutsättningarna för ökad arbetstid. Det är andra förhållanden, som t. ex. möjligheten att få barnomsorg, tillgången på arbetstillfällen, möjligheten att kunna åka kollektivt och inte minst männens beredskap att ta större del av ansvaret för barnen och hushållet som avgör om kvinnor kan arbeta mer. Det är också så att för merparten av kvinnor så är lönerna så låga, att man inte kommer över den gräns där skatteomläggningen får positiv effekt, ens om de arbetar heltid.

En sänkning av marginalskatter är dessutom inte den "reform" som kvinnor vill ha. Kvinnor väljer hellre en daglig arbetstidsförkortning än en skatteomläggning som de missgynnas av.

Det kan komma att visa sig att effekterna blir tvärt emot de förväntade. Devisen att det ska löna sig att arbeta mer, gynnar ju höginkomsttagare – män – mer än låginkomsttagare – kvinnor.

Det blir mer ekonomiskt lönsamt i ett hushåll med en hög- och en låginkomsttagare, att höginkomsttagaren arbetar mer istället för låginkomsttagaren, d.v.s. kvinnan. Och vad har man då vunnit?

För de lågavlönade kvinnorna riskerar skatteomläggningen att bli ett steg bakåt i kampen för jämställdhet mellan könen.

Vpk har lagt förslag om en annorlunda inriktning av den ekonomiska politiken, ett progressivt skattesystem som tar ut skatt efter bärkraft och en stark satsning på den offentliga sektorn. En sådan politik skulle gynna kvinnorna och skapa förutsättningar för ett deltagande i samhällsuppbyggnaden på jämlika villkor.

Kampen för jämlikhet mellan kvinnor och män går in i 90-talet. Vpk vill göra det här decenniet till kvinnornas. Under 90-talet måste man också lägga samhällsekonomiska aspekter på bristen på jämställdhet. Det är dags att på allvar studera de samhällseliga kostnaderna för den bristande jämlikheten.

Vpk föreslår att regeringen tillsätter en grupp som studerar de samhälls-ekonomiska effekterna av bristen på jämställdhet och sedan redovisar detta för riksdagen tillsammans med ett förslag på åtgärder.

Mot. 1989/90
A809

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att en utredning tillsätts om de samhällsekonomiska konsekvenserna av bristen på jämställdhet i samhället.

Stockholm den 22 januari 1990

Lars Werner (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Maggi Mikaelsson (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

